

KARŞI OY YAZISI

Prof. Dr. Durmuş GÜNAY*

15 Ağustos 2013 tarihinde YÖK Genel Kurulunda;

1. İlahiyat Fakülteleri için bir müfredat belirlenmesi yapılmış ve tüm İlahiyat Fakültelerinin belirlenen müfredatı uygulamasına ve
2. Mevcut bütün İlahiyat Fakültelerinin adlarının “**İslami İlimler Fakültesi**” şeklinde değiştirilmesine, oy çokluğu ile karar verilmiştir.

Bu kararlara karşı oy vermemin gerekçeleri aşağıda dile getirilmiştir.

Karşı Oy Gerekçelerim

1. Genel Kurulda kabul edilen müfredat değişikliğinin özü, mevcut müfredattan felsefe ve felsefi içerikli derslerin yanı sıra, adında tarih bulunan dersler ile sanat ve musiki derslerinin tasfiyesi ve Fıkıh, Tefsir, Hadis gibi Temel İslam Bilimleri derslerinin saatlerinin artırılmasından ibarettir (Bkz., EkI: İlahiyat Fakülteleri Mukayeseli Müfredat Tablosu; ve EkIII’de, P1 ile P2, P2 ile P3, ve P1 ile P3 şeklinde ikili karşılaştırmalar). [Bu yazının ekinde: EkI’de: 2009’da hazırlanan müfredat programı (P1), İlahiyat Çalışma Grubunun hazırladığı müfredat programı (P2) ve Genel Kurulda oy çokluğu ile kabul edilen müfredat programı (P3) karşılaştırması verilmiştir. EkII’de: üç programın müfredatları (P1, P2 ve P3’ün 8 dönemde verilen dersler ve saatleri) gösterilmiştir. EkIII’de, ikili karşılaştırmalar yapılmış; P1 ile P2, P2 ile P3 ve P1 ile P3 arasındaki farklar gösterilmiştir.

Felsefe Tarihi, İslam Felsefesi ve Tarihi (I,II), Felsefeye Giriş, İslam Ahlak Esasları ve Felsefesi, Tefsir Tarihi ve Usulü, Hadis Tarihi ve Usulü, Kelam Tarihi, İslam Mezhepleri Tarihi, İslam Medeniyeti Tarihi, Türk İslam Sanatları Tarihi gibi dersler ise müfredattan çıkarılmıştır. “Kelâm” dersinin ders saati ise yeni müfredatta üçte ikiye indirilmiştir (Ek I ve Ek II).

2. Oy çokluğu ile Genel Kurulda kabul edilen bu kararın dayandığı düşünce yapısı ve neticeleri çok boyutlu bir tartışma zemini yaratmıştır. O yüzden bu karar, herhangi bir fakültenin salt müfredat değişimini ifade etmemektedir. Öyle ki, öncelikle bu karar kadim bir tarihsel arkaplana ve bilim geleneğine dayanan bir zemini sarsıcı nitelikte olduğu ifade edilmelidir. Bu

* YÖK Yürütme Kurulu Üyesi.

açından değerlendirildiğinde öncelikle söz konusu kararın problematik yanını teşkil eden bilimin temellendirilmesi ve/ya din-felsefe ilişkisi sorununa atıfta bulunmamız icap etmektedir. Felsefe tarihi açısından esaslı bir problematik alan olan din-felsefe ilişkisi bir bilim tasavvuruna işaret etmektedir. Bu problematik ilişkinin aynı zamanda din algılaması açısından da ifade ettiği anlam dünyasını da kaydetmeliyiz.

Kindî, Farabî, İbn Sina, Gazzâlî ve İbn Rüşd gibi büyük Müslüman filozofların Aristocu/Meşşâî geleneğe eklenerek din ile felsefe arasındaki ilişkiyi bir ‘uyum ilişkisi’ olarak tanımlandığını ifade edebiliriz. Meşşâî felsefi geleneğin öncü ekol temsilcilerinden olan Farabî, *muallim-i evvel* olan Aristo’nun muakkibi olarak *muallim-i sânî* mahlası ile anılmıştır. Din ile felsefe arasında inşâ ettikleri bu uyum ilişkisinin teorik temelini, ‘akılcı bir metafizik anlayış’ oluşturmuştur. Evrensel düzeyde dinin emirleri üzerine düşünebilmenin ve söz edebilmenin temel vasıtası olarak Müslüman filozoflar, felsefi geleneğe bağlı kalmışlardır. Şu noktadaki ayrıma dikkat etmek gerekir ki, Gazzâlî’nin *Tehâfütü’l-felâsife* adlı eserinde olduğu üzere, felsefeye değil, ancak filozoflara yönelik eleştirel argümantasyonlarını da yine felsefi bir dille ve felsefi gelenek içerisinden cevaplamışlardır.

İslam felsefesinin klasik eserlerinde din ile felsefe arasında kurgulanan ilişkinin bir çatışmaya değil, bir uyuma işaret ettiği ve buna bağlı olarak felsefi düşüncenin gerekliliği temellendirilmiştir. Hatta öyle ki bu temellendirmenin hukuki bir dil ve çerçevede gerçekleştirildiği görülmektedir. Batı Aydınlanma felsefesinin doğumuna da ilham kaynağı olan Endülüslü filozof İbn Rüşd bu konuyu ele aldığı *Fasli’l-Makâl* adlı eserinde şu ifadelere yer vermektedir:

“Bu sözden amacımız; şer’î bakış açısı ile felsefeye ve mantık ilimlerine bakmanın dini açıdan mubah mı, yasaklanmış mı, yoksa emredilmiş mi olduğunu araştırmaktır...” (İbn Rüşd, *Fasli’l-Makâl*, yay. ve çev. Bekir Karlığa, İstanbul 1992, s. 63)

Bu ifadeler ile İbn Rüşd tarafından temellendirilen ana fikir, felsefi düşüncenin gerekliliğinin bizzat dini emirlerle de ortaya konmuş olmasıdır. Bu gereklilik hukuk terminolojisi açısından bir emir ya da en azından tavsiyeye karşılık gelmektedir. Zira ona göre dini emirler, var olanları (*mevcûdât*) akıl ile değerlendirmeye ve onların bilgisini araştırmaya davet etmektedir. Varlık, üzerinde tefekküre/teemmüle/refleksiyona davet eden dinin temel amacı, insanı doğru bilgiye ve doğru eyleme ulaştırmaktır. (İbn Rüşd, *Fasli’l-Makâl*, s. 64, 101)

Varlıklar üzerinde derinliğine bir tefekkürü emreden din ile felsefe tek bir hedef gütmektedir; o da ‘hakikatin bilgisine’ ulaşmaktır. İnsanın varoluş

gayesini oluşturan bu ontolojik yükümlülüğün kaynağını din ve felsefe oluşturmaktadır. İnsanı varlık âleminde farklı kılan temel vasfı oluşturan akıl yetisi, bir anlamda ona göre bu yükümlülüğü doğuran esas unsurdur. İnsanı varlık hiyerarşisinde zirveye taşıyan akıl gücü, hakikat bilgisini ve hikmeti arama yükümlülüğünün temel kılavuzudur.

Dinin akıl varlığına hitap etmekte oluşu, akıl sahiplerini sorumlu kılması, her ikisinin de hakikat bilgisine ulaşma noktasındaki ortaklığını ifade etmektedir. Amaçsal birlikteliği olan din ve felsefe tek bir hakikatin iki ayrı yorum biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ikisi arasında bir çatışma durumu söz konusu değildir. Nitekim tek bir kaynaktan (hakikat) beslenen ve o kaynağa/bilgiye ulaşmayı hedefleyen din ve felsefe arasındaki uyum ilişkisini İbn Rüşd, “*hakikat hakikate ters düşmez, tersine ona uygun olur*” (İbn Rüşd, *Faslu'l-Makâl*, s. 75) ifadesiyle ortaya koymaktadır.

İbn Rüşd bu uyum ilişkisini şu ifadesiyle veciz bir biçimde ifade etmektedir. “*Felsefe dinin arkadaşı ve süt kardeşidir. Bu ikisi doğaları açısından kardeş, cevher ve özleri açısından da dostturlar.*” (İbn Rüşd, *Faslu'l-Makâl*, s. 115). Felsefe ile din arasında kurgulanmış olan bu ilişki, esaslı bir birlikteliğe işaret etmektedir. Öyle ki, kurguladığı bu ilişki bir soybağı ilişkisidir. İkisi arasında varoluşsal açıdan güçlü bir soybirlikteliği öngörülmektedir.

İnsanı hem teorik ve hem de pratik düzlemde yetkinliğe ulaştırmayı amaçlayan din ile yalnızca teorik yetkinliği hedefleyen felsefe arasında bir amaç birlikteliği bulunmaktadır. Ancak hakikatin iki ayrı yorum biçimi olarak din ile felsefenin kullandıkları söylemleri açısından bir farklılık söz konusudur. Bu farklılık, varlık üzerinde tefekkür etme ile emrolunan insanın, anlama düzeyleri arasındaki değişkenlik ile bağlantılıdır.

Buna bağlı biçimde analitik (*burhânî*), diyalektik (*cedelî*) ve retorik (*hatabî*) söylem türleri belirlenmiştir. Bu söylem türleri açısından ele alındığında insanın teorik ve pratik yetkinliğini amaçlayan ve bütün insanlığa hitap eden din, daha çok retorik (*hatabî*) söylemi esas almakla birlikte, her üç söylem türüne de başvurmaktadır. Öte yandan felsefe ise, yalnızca insanın teorik yetkinliğini amaçlaması yönüyle analitik (*burhânî*) söylem tarzını esas almaktadır. (İbn Rüşd, *Faslu'l-Makâl*, s. 101-102). Konusu cisimlerin hareketi olan *Fizik*, canlı doğayı inceleyen *Biyoloji* olduğu gibi Yunus'un “*ilim ilim bilmektir*” mısraında işaret ettiği, konusu ilim olan ilim *felsefedir*.

3. Yükseköğretimde temel ölçü ve ölçütlerin uluslararası ve küresel boyutta olması *universitas*'ın niteliği gereğidir. Bu üniversitalite, İslam bilginlerinin hayata dair bütün meseleleri, bütün din mensupları, panteist, teist,

deist ve hatta ateistlerle bütün derinliği ve vüs'ati ile tartışabilir olmayı gerekli kılmaktadır. Küresel Dünya'da, İslam bilginleri sadece Müslümanlar ile konuşmak değil, bütün inanç sahipleriyle konuşmak, tebliğ etmek ve tartışmak durumundadırlar.

Zira yukarıda da sözünü ettiğimiz üzere, bilim tasavvuru açısından, dini, felsefi ve bilimsel düşünce, bütünlüklü bir gelenek olarak algılanmak durumundadır. Bu bütünsel gelenek, hiçbir din, toplum, topluluk veya millete tek başına izafe edilemez. İnsanlığın tümüne özgülenebilecek olan bu ilmi gelenek, kategorik olarak kimseye hasredilemez ve de reddedilemez.

Bu yüzden, söz konusu felsefi zemine dayanan İlahiyat Fakülteleri sadece İslam inanç ve ibadet öğretimi veya saf dini ilimlerin eğitimi ile kendisini sınırlandıramaz.

4. Evrenin niçin yaratıldığı, kimin yarattığı, nereden geldiğimiz, nereye gideceğimiz, varoluşumuzun anlamı gibi en temel varlık sorularının cevaplarını "Din" ve "Felsefe" vermektedir. Bu sorular "metafizik" sorulardır. Felsefe olmaksızın bu sorulara tatmin edici cevaplar verilemez. Yukarıda teknik detayını bir Müslüman filozofun dilinden vermiş olduğumuz bu tür sorulara din, inanç temelinde; felsefe rasyonel temelde cevap vermektedir.

5. Felsefe hakkında negatif yargılar taşıyanlar, İslam filozoflarının felsefe ile değil hikmet ile meşgul olduklarını ileri sürmektedirler. Bilindiği üzere, felsefe terimi, hikmet/bilgelik sevgisi (*philo-sophia*) anlamındadır. Hikmet yoksa zaten onun sevgisinden bahsedilemez. Yani hikmetsiz felsefe ol(a)maz. Kadim Yunanlılar, hikmeti aklın süzgecine tabi tutmuşlardır. Felsefe bir anlamda, hikmetin akılla birleşmesidir, akılla kavranmasıdır. Tarih boyunca yaşadığımız birçok problemde, özellikle medresede, aklın, felsefenin ikinci plana atıldığı gibi eleştiriler yapılagelmiştir. Felsefenin bir tanımı da şöyledir: Bir "mesele üzerinde, rasyonel, tutarlı objektif düşünmek ve konuşmaktır". Felsefe yapmak, öncelikle düşünmek, fikir üretmek ve tartışmak anlamlarına gelmektedir. Bilgi de objektif niteliğini ancak tartışma sonucunda kazanır.

6. Özellikle modern felsefe öncesi açısından bakıldığında felsefenin kadim geleneğinin teistik bir temele dayandığı söylenebilir. O yüzden modern dönemde pozitivistik felsefi geleneğin temel ilkesi olan olguculuk, değerler alanından ve/ya dini alandan soyutlanma fikri, felsefeye dair çarpıtılmış bir algı yaratmıştır. Nitekim ülkemizde felsefe yapmanın önkoşulu olarak dini alandan izolasyonun gerekliliğini öngören bir algı sürekli körüklenmektedir. Halbuki yukarıda da değinildiği üzere, bu iki alanın (felsefe ve din) akademik yapılanma içerisinde üniversiter bütünlüğü söz konusudur. İlahiyat alanından tarih boyutunun ve felsefenin tasfiyesi, felsefe alanını çarpık pozitivist anlayışa terk

etmek sonucunu doğuracaktır. Tarih derinliktir, felsefe tefekkür derinliğidir. Dış dünyanın alabildiğine insanı kuşattığı bu çağda; tarihe, tefekküre, teemmüle, tasavvufa insanın daha çok ihtiyacı bulunmaktadır.

7. YÖK, yükseköğretim alanında İlahiyat fakülteleri dışında hiç bir programın müfredatına müdahale etmemiştir. Özellikle burada “çakılı” tabir edilen, yani programın bütün detayları, saatleri, ders adları ve dönemleri ile birlikte belirlenmesi ve bu müfredatın uygulanmasının zorunlu tutulması, İlahiyat fakülteleri hakkında üniversiter yapı içerisinde aşağılayıcı bir imaj yaratılmasına yol açacaktır. Ne yazık ki, tepeden inmece/belirleyici/tanzim edici bu tavır, ilgili fakültenin bir ilköğretim kurumu düzeyinde görüldüğü izlenimini uyandıracaktır.

YÖK, kuruluşundan bugüne, üniversitelerin programlarının hiç birine bu şekilde müdahale etmemiştir. Sadece 2547/5i maddesinde yer alan dersler (Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, Türkçe ve Yabancı Dil), kanun dolayısıyla müfredatlarda yer almıştır. YÖK’ün bir müfredata müdahale etmesi ilkece yanlıştır. YÖK yasası gereğince de yanlıştır. Yani mevcut YÖK yasasında, müfredata müdahaleyi meşru kılacak bir hüküm yoktur. Geçmişte de “Eğitim Fakültelerinin” ve “İlahiyat Fakültelerinin” müfredatına karışıldığı ileri sürülmektedir. Ancak bu bir yasal zorunluluk sonucu değildir. YÖK konumunu kullanarak yetkisini aşan, müfredatları da kuşatan bir alan genişlemesi yapmıştır. Müfredata müdahale esastan yanlıştır.

8. Burada, Genel Kurula getirilerek alınan kararın ilginç serencamına değinmemiz gerekmektedir. Öyle ki bir yıl kadar önce, YÖK, komiteleri kaldırmış yerine “Çalışma Grupları” kurmuştur. Eğitim Fakülteleri ve İlahiyat Fakülteleri ile ilgili komiteleri kaldırıp yerlerine çalışma grupları kurulmuştur. Ancak görüldüğü üzere, yapılan bu icraat salt isim değişikliğinden ibarettir. Üstelik şimdi tartışılmakta olan İlahiyat fakülteleri müfredatı bu çalışma grubu tarafından hazırlanmıştır. Böylece daha da müdahaleci bir tutum sergilenmiştir. Türkiye’deki bütün İlahiyat Fakültelerinin, bir kaç seçmeli ders dışında, bu müfredatı aynen uygulaması öngörülmektedir. Sâbık dönemlerde akademik özgürlüğü ve özerkliği zedeleyen sû-i misalleri kendisine emsal/dayanak teşkil eden bu süreç ve ulaşılan sonuç akla, mantığa, bilim tasavvuruna ve üniversite özerkliğine aykırıdır. Bu noktada YÖK’ün, kurumsal sorumluluğu ve yetkisi çerçevesinde düzenleyici bir kurum olduğu unutulmamalıdır.

9. İnsicamlı bir teorik zemine dayanmayan bu müfredat değişikliği önerisi ve kararın sözde öğretim süreçlerinin iyileştirilmesi adına getirmiş olduğu önerilerin pedagojik bir temeli söz konusu değildir. Yalnızca ders saatlerini esas alarak bir müfredat kurgulamak yanlıştır. Zira Bologna sürecinde krediler ders saati esasına göre değil, öğrencinin çalışma yükü (*work-load*) ile

hesaplanır. Öğrencinin kazanımlarını esas alan bu süreç, AKTS'ye (Avrupa Kredi Transfer Sistemi) dayanmaktadır. Bir öğrencinin 25-30 saatlik çalışması, 1 AKTS olarak tanımlanmaktadır.

Bu bağlamda örneğin söz konusu müfredatın dayandığı bu hatalı pedagojik öngörünün sonucu olarak Kur'an, Tefsir ve Hadis gibi bazı derslerin saatlerinin artırılması, karar altına alınmıştır. Burada eğitim-öğretim pedagojisi açısından şu sorular gündeme gelmektedir: Acaba ders saatlerinin artırımı, daha iyi öğrenmeyi temin edici bir unsur mudur? Bu konularda görülen kimi eksiklikler ders saati ile mi ilgilidir? vd.

Ayrıca yeni müfredat ile önerilen bazı ders adları, alan uzmanlarının da tevsik ettiği üzere tartışmaya açıktır. Bu meyanda "Siyer-i Nebi", "Osmanlıca" gibi derslerin adları zikredilebilir.

10. Getirilen değişiklikleri mukayeseli biçimde şematize eden ekteki tabloda da görüldüğü üzere, yeni müfredatta Sanat ve Müzik derslerinin kaldırılması da öngörülmektedir. Müslüman filozofların (örneğin Farabî) Platoncu felsefi geleneği tevarüs ederek musikiyi, özellikle insan ruhunun ahlaki terbiyesi ve eğitimi açısından gerekli gördüklerini ifade etmeliyiz.

Böylece din öğretiminde ya da İlahiyat eğitiminde musikinin önemi, yalnızca mesleki icra açısından önem arz etmemektedir. Bunun yanı sıra ahlaki kişiliğin oluşumu ve ruhların terbiyesi anlamında da musikinin önemi izahtan varestedir.

11. Mevcut bütün İlahiyat Fakültelerinin adlarının "İslami İlimler Fakültesi" şeklinde değiştirilmesi kararı, modern zamanların tarihsel birikimi, tecrübeyi, kurumsallığı, kadim olanı ve geleneği yok sayan, tasfiye eden aklının bir yansımasıdır. Mevcut fakülteler için öngörülen bu isim değişikliği söz konusu tasfiyenin amaçladığı neticeyi hâsıl edemeyecektir. Zira İlahiyat Fakültelerinin birikimsel akademik aklı ve bunun tezahür araçları olan akademik profiller ve akademik üretimleri bunun önündeki en büyük mâniayı teşkil etmektedir. Bir şey, ne ise odur. Tesmiye ile müsemmanın ruhunu teslim almak, istihsalı hedeflenen neticeye ulaşmak pek mümkün değildir.

Eğer 'İslami İlimler Fakültesi' adı altında farklı bir müfredat, akademik yapı, akademisyen profili üretmeyi amaçlayan bir yükseköğretim kurumuna ihtiyaç söz konusu ise, bu adla ve kendine özgü ve amacı doğrultusunda bir yapılanmaya gidilebilir. İlahiyat Fakültelerinden akli bilimleri, rasyonaliteyi tasfiyeyi amaçlayan müfredat değişikliği yerine, böylesi bir teorik zemine dayalı yeni bir kurumsallaşmaya gitme yolu tercih edilebilir.

12. Müfredatı re'sen belirleyen bu karar, öğretim, araştırma ve ifade özgürlüklerinin bir yekûnu olarak tanımlanan akademik özgürlük (*academic freedom*) ilkesini zedeleyici niteliktedir. Ayrıca yükseköğretim kurumlarının müfredat ve müfredat içeriklerinin bağlayıcı biçimde tayini, Üniversitelerin özerkliği (*university autonomy*) ilkesine de aykırılık teşkil etmektedir.

13. Bu kurumda, beş yıldan beri üye olarak görev yapmaktayım. Fikren ve fiilen Türk Yükseköğretimine katkı yapmak için çabalyoruz. Bu süre içinde, çok önemli kararlar alınmış ve yükseköğretim alanında, Türkiye'nin bir çok önemli sorunu çözülmüştür. Genel Kuruldan böylesi hatalı bir karar istihsal olmamıştır. Bu karar, Türkiye'nin birikimi ve ilahiyat camiasının düzeyi ile bağdaştırılamaz. Tashih edileceğini umuyorum. Yaşadığımız bu krizi, ilahiyat alanında daha iyi bir eğitim konusunda verimli bir tartışmaya ve düzenlemeye çevirebilmeliyiz.

14. Bütün ilahiyat camiasının ve ilgili kesimlerin katkı ve katılımı ile ilahiyat eğitimi bütün boyutları ile tartışılıp yeniden düzenlemeler yapılabilir. Ancak böyle bir süreç işletilmemiştir. Bu kararlar, ilahiyat camiasında ve toplum da çok büyük bir rahatsızlığa da yol açmıştır. Konunun tekriri müzakere edilmesi ve tashihi karar yapılması en büyük dileğimdir.

Bütün bu gerekçelerle bu kararlara katılmadığımı arz ederim.

EKLER

Ek I: Üç Programın Karşılaştırılması: Programlarda ismi veya kredisi değiştirilen dersler ile tamamen kaldırılan dersler gösterilmiştir.

1. Program (P1): Yükseköğretim Kurulu'nun 19.09.1997 tarihli kararı ile oluşturulan “İlahiyat Türk Milli Komitesi” tarafından hazırlanan müfredattır.

2. Program (P2): Yükseköğretim Kurulu'nun 19/09/1997 tarihli kararı ile oluşturulan İlahiyat Türk Milli Komitesi, Yükseköğretim Kurulu Milli Komiteler Yönetmeliği'nin Yürürlükten Kaldırılmasına İlişkin Yönetmeliğin 14.04.2012 tarih ve 28264 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanması nedeniyle 27 Şubat 2013 tarihli Yükseköğretim Yürütme Kurulu toplantısında “İlahiyat Çalışma Grubu” kurulmuştur. İkinci program “İlahiyat Çalışma Grubu” tarafından hazırlanan müfredattır.

3. Program (P3): 15 Ağustos 2013'de YÖK Genel Kurul kararıyla kabul edilen müfredattır.

Tablo 1: İlahiyat fakültelerinin P1, P2, P3 müfredatlarının karşılaştırma tablosu.

1.Program (P1)		2.Program (P2)		3.Program (P3)	
Dersin Adı	Kredi	Dersin Adı	Kredi	Dersin Adı	Kredi
Kur'an Okuma ve Tecvid I	2	Kur'an Okuma ve Tecvid I	2	Kur'an Okuma ve Tecvid I	4
Arap Dili ve Edebiyatı I	2	---	--	---	--
Arap Dili ve Edebiyatı II	2	---	--	---	--
---	--	Arap Dili Belagatı I	2	Arap Dili Belagatı I	2
---	--	Arap Dili Belagatı II	2	Arap Dili Belagatı II	2
İslam İnanç Esasları	2	---	--	---	--
---	--	Akaid Esasları	2	Akaid Esasları	2
İslam İbadet Esasları	2	---	--	---	--
---	--	İbadet Esasları I	2	İbadet Esasları I	2
---	--	İbadet Esasları II	2	İbadet Esasları II	2
Tefsir Tarihi ve Usulü	4	---	--	---	-

Karşı Oy Yazısı

1.Program (P1)		2.Program (P2)		3.Program (P3)	
Dersin Adı	Kredi	Dersin Adı	Kredi	Dersin Adı	Kredi
---	--	Kur'an İlim.ve Tefs. Usulü I	2	Kur'an İlim.ve Tefs. Usulü I	
---	--	Kur'an İlim.ve Tefs. Usulü II	2	Kur'an İlim.ve Tefs. Usulü II	2
Tefsir I	4	Tefsir I	2	Tefsir I	2
Tefsir II	4	Tefsir II	2	Tefsir II	2
---	--	Tefsir III	2	Tefsir III	2
---	--	Tefsir IV	2	Tefsir IV	2
---	--	Tefsir V	2	Tefsir V	2
Hadis Tarihi ve Usulü	4	---	--	---	--
---	--	Hadis İlimleri ve Usulü	2	Hadis İlimleri ve Usulü I	2
---	--	Hadis İlimleri ve Usulü II	2	Hadis İlimleri ve Usulü II	2
Hadis I	4	Hadis I	2	Hadis I	2
Hadis II	4	Hadis II	2	Hadis II	2
---	--	Hadis III	2	Hadis III	2
---	--	Hadis IV	2	Hadis IV	2
---	--	Hadis V	2	Hadis V	2
İslam Hukuku Usulü	3	---	--	---	--
---	--	Fıkıh Usulü I	2	Fıkıh Usulü I	2
---	--	Fıkıh Usulü II	2	Fıkıh Usulü II	2
İslam Hukukuna Giriş	2	---	--	---	--
İslam Hukuku I	4	---	--	---	--
İslam Hukuku II	4	---	--	---	--
---	--	Fıkıh I	2	Fıkıh I	2
---	--	Fıkıh II	2	Fıkıh II	2
---	--	Fıkıh III	2	Fıkıh III	2
---	--	---	--	Fıkıh IV	2
Kelam Tarihi	3	---	--	---	--
Sistematik Kelam I	4	---	--	---	--
Sistematik Kelam II	2	---	--	---	--

Durmuş GÜNAY

1.Program (P1)		2.Program (P2)		3.Program (P3)	
Dersin Adı	Kredi	Dersin Adı	Kredi	Dersin Adı	Kredi
---	--	Kelam I	2	---	--
---	--	Kelam II	2	---	--
---	--	Kelam III	2	---	--
---	--	---	--	Kelam ve İslam Mezhepleri I	2
---	--	---	--	Kelam ve İslam Mezhepleri II	2
---	--	---	--	Kelam ve İslam Mezhepleri III	2
İslam Mezhepleri Tarihi	3	---	--	---	--
---	--	İtikadi İslam Mezhepleri	2	---	--
İsl.Ahlak.Esas.ve Felsefesi	2	---	--	---	--
---	--	İslam Ahlak Esasları	2	---	--
Felsefe Tarihi	4	---	--	---	--
İslam Felsefesi Tarihi I	2	---	--	---	--
İslam Felsefesi Tarihi II	2	---	--	---	--
---	--	Felsefeye Giriş	2	---	--
---	--	İslam Felsefesi I	2	İslam Felsefesi I	2
---	--	İslam Felsefesi II	2	İslam Felsefesi II	2
Din Felsefesi	3	Din Felsefesi	2	Din Felsefesi	2
Din Psikolojisi	3	Din Psikolojisi	2	Din Psikolojisi	2
Din Sosyolojisi	3	Din Sosyolojisi	2	Din Sosyolojisi	2
Siyer	2	---	--	---	--
---	--	Siyer-i Nebi I	2	Siyer-i Nebi I	2
---	--	Siyer-i Nebi II	2	Siyer-i Nebi II	2
İslam Tarihi I	4	İslam Tarihi I	2	İslam Tarihi I	2
İslam Medeniyet Tarihi	2	---	--	---	--
---	--	İslam Medeniyeti	2	İslam Medeniyeti	2
Türk İslam Sanatları	2	---	--	---	--

Karşı Oy Yazısı

1.Program (P1)		2.Program (P2)		3.Program (P3)	
Dersin Adı	Kredi	Dersin Adı	Kredi	Dersin Adı	Kredi
Tarihi					
---	--	İslam Sanatları	2	---	--
---	--	---	--	İslam Sanatlı. ve Dini Musiki	2
Türk Din Musikisi Nazariyatı	2	---	--	---	--
---	--	Dini Musiki	2	---	--
Osmanlı Türkçesi	2	---	--	---	--
---	--	Osmanlıca	2	---	--
Türk İslam Edebiyatı	2	Türk İslam Edebiyatı	2	---	--
---	--	---	--	Osm. Türk. ve İsl. Türk Ed b I	2
---	--	---	--	Osm. Türkç. ve İsl. Türk Ed b II	2
Hitabet ve Mesleki Uygulama	3	Hitabet ve Mesleki Uyg.	2	Hitabet ve Mesleki Uyg.	2
Bitirme Ödevi	3	Bitirme Ödevi	2	Bitirme Ödevi	2
Atatürk İlk.ve İnk. Tarihi	4	---	--	---	--
---	--	Atatürk İlk. ve İnk. Tarihi I	2	Atatürk İlk. ve İnk. Tarihi I	2
---	--	Atatürk İlk. ve İnk. Tarihi II	2	Atatürk İlk. ve İnk. Tarihi II	2
Türk Dili	4	---	--	---	--
---	--	Türk Dili I	2	Türk Dili I	2
---	--	Türk Dili II	2	Türk Dili II	2
Yabancı Dil	4	---	--	---	--
---	--	Yabancı Dil I	2	Yabancı Dil I	2
---	--	Yabancı Dil II	2	Yabancı Dil II	2
Temel Bilgi Teknolojisi Kullanımı	3	---	--	---	--
Din Hizmetlerinde Reh.ve İletişim	2	---	--	---	--

1.Program (P1)		2.Program (P2)		3.Program (P3)	
Dersin Adı	Kredi	Dersin Adı	Kredi	Dersin Adı	Kredi
Seçmeli Ders	16	Seçmeli Ders	24	Seçmeli Ders	24

EK II: İlahiyat Fakülteleri için P1, P2, ve P3'ün müfredatı.

Ek.II.1:

Tablo 2: Program (P1): “İlahiyat Türk Milli Komitesi” tarafından hazırlanan müfredat programı.

1.Yarıyıl	Dersler	Kredi	2.Yarıyıl	Dersler	Kredi
	Kur'an Okuma ve Tecvid I	2		Kur'an Okuma ve Tecvid II	2
	İslam İnanç Esasları	2		İslam İbadet Esasları	2
	Tefsir Tarihi ve Usulü	4		Tefsir I	4
	Hadis Tarihi ve Usulü	4		Hadis I	4
	Siyer	2		İslam Tarihi I	4
	Osmanlı Türkçesi	2		Türk-İslam Sanatları Tarihi	2
	Türk Din Musikisi (Nazariyatı)	2		Din Sosyolojisi	3
	Türk Dili	4		Yabancı Dil	4
	TOPLAM	22		TOPLAM	25
3.Yarıyıl	Dersler	Kredi	4.Yarıyıl	Dersler	Kredi
	Kur'an Okuma ve Tecvid III	2		Kur'an Okuma ve Tecvid IV	2
	Arap Dili ve Edebiyatı I	2		Arap Dili ve Edebiyatı II	2
	Tefsir II	4		Kelam Tarihi	3
	Hadis II	4		İslam Hukuku I	4
	İslam Hukukuna Giriş	2		Din Eğitimi	2
	Din Psikolojisi	3		İslam Medeniyeti Tarihi	2
	İslam Tarihi II			Türk İslam Edebiyatı	2

Karşı Oy Yazısı

	Mantık	2		Felsefe Tarihi	4
	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi			Temel Bilgi Teknolojisi Kullanımı	
	TOPLAM	25		TOPLAM	24

5.Yarıyıl	Dersler	Kredi
	Kur'an Okuma ve Tecvid V	2
	İslam Hukuku II	4
	Sistemantik Kelam I	4
	Tasavvuf I	2
	Dinler Tarihi I	2
	İslam Mezhepleri Tarihi	3
	Seçmeli	2
	Seçmeli	2
	Seçmeli	2
	Seçmeli	2
	TOPLAM	25

6.Yarıyıl	Dersler	Kredi
	Kur'an Okuma ve Tecvid VI	2
	İslam Hukuk Usulü	3
	Sistemantik Kelam II	2
	Tasavvuf II	2
	Dinler Tarihi II	2
	İslam Felsefesi Tarihi I	2
	Seçmeli	2
	Seçmeli	2
	Seçmeli	2
	Seçmeli	2
	TOPLAM	21

7.Yarıyıl	Dersler	Kredi
	Kur'an Okuma ve Tecvid VII	2
	İslam Felsefesi Tarihi II	2
	Din Hizmetlerinde Reh. ve İletişim	2
	İslam Ahlak Esasları ve Fels.	2
	Bitirme Ödevi	2
	Seçmeli	2
	Seçmeli	2
	Seçmeli	2
	Seçmeli	2
	Seçmeli	2

8.Yarıyıl	Dersler	Kredi
	Kur'an Okuma ve Tecvid VIII	2
	Din Felsefesi	3
	Hitabet ve Mesleki Uygulama	3
	Bitirme Ödevi	1
	Seçmeli	2
	Seçmeli	2
	Seçmeli	2
	Seçmeli	2
	Seçmeli	2

TOPLAM	18	TOPLAM	17
---------------	-----------	---------------	-----------

Ek II.2:

Tablo 3: 2. Program (P2): İlahiyat Çalışma Grubu tarafından hazırlanan müfredat programı.

1.Yarıyıl	DERSLER	Kredi	2.Yarıyıl	DERSLER	Kredi
	Kur'an Okuma ve Tecvid I	2		Kur'an Okuma ve Tecvid II	2
	Arap Dili Belagatı I	2		Arap Dili Belagatı II	2
	Akaid Esasları	2		İbadet Esasları II	2
	İbadet Esasları I	2		Kur'an İlimleri ve Tefsir Usulü II	2
	Kuran İlimleri ve Tefsir Usulü I	2		Hadis İlimleri ve Usulü II	2
	Hadis İlimleri ve Usulü I	2		Din Psikolojisi	2
	Siyer-i Nebi I	2		Siyer-i Nebi II	2
	Dini Musiki	2		İtikadi İslam Mezhepleri	2
	Yabancı Dil I	2		Yabancı Dil II	2
	Türk Dili I	2		Türk Dili II	2
	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi I	2		Atatürk İlkeleri ve İnk.Tarihi II	2
				İslam Sanatları	2
	TOPLAM	22		TOPLAM	24

Karşı Oy Yazısı

3.Yarıyıl	DERSLER	Kredi	4.Yarıyıl	DERSLER	Kredi
	Kur'an Okuma ve Tecvid III	2		Kur'an Okuma ve Tecvid IV	2
	Tefsir I	2		Tefsir II	2
	Hadis I	2		Hadis II	2
	Fıkıh Usulü I	2		Fıkıh Usulü II	2
	Mantık	2		Kelam I	2
	Osmanlıca	2		Din Eğitimi	2
	Din Sosyolojisi	2		İslam Tarihi II	2
	İslam Tarihi I	2		Dinler Tarihi I	2
	TOPLAM	16		TOPLAM	16

5.Yarıyıl	DERSLER	Kredi	6.Yarıyıl	DERSLER	Kredi
	Kur'an Okuma ve Tecvid V	2		Kur'an Okuma ve Tecvid VI	2
	Tefsir III	2		Tefsir IV	2
	Hadis III	2		Hadis IV	2
	Fıkıh I	2		Fıkıh II	2
	Kelam II	2		Kelam III	2
	Tasavvuf I	2		Tasavvuf II	2
	Dinler Tarihi II	2		İslam Felsefesi I	2
	Felsefeye Giriş	2		Türk İslam Edebiyatı	2
	İslam Medeniyeti	2		Bitirme Ödevi	2
	TOPLAM	18		TOPLAM	18

7.Yarıyıl	DERSLER	Kredi	8.Yarıyıl	DERSLER	Kredi
	Kur'an Okuma ve Tecvid VII	2		Kur'an Okuma ve Tecvid VIII	2
	Tefsir V	2		İslam Ahlak Esasları	2
	Hadis V	2		Din Felsefesi	2
	Fıkıh III	2		Seçmeli	2
	İslam Felsefesi II	2		Seçmeli	2
	Seçmeli	2		Seçmeli	2
	Seçmeli	2		Seçmeli	2
	Seçmeli	2		Seçmeli	2

Durmuş GÜNAY

	Seçmeli	2		Seçmeli	2
	Seçmeli	2			
	Seçmeli	2			
	Hitabet ve Mesleki Uygulama	2			
TOPLAM		24	TOPLAM		18

Ek.II.3:

Tablo 4: 3. Program (P3): 2013 YÖK Genel Kurulu'nda (19.08.2013'de) Kabul Edilen Müfredat Programı

1.Yarıyıl	DERSLER	Kredi
	Kur'an Okuma ve Tecvid I	4
	Arap Dili Belagatı I	2
	Akaid Esasları	2
	İbadet Esasları I	2
	Kuran İlimleri ve Tefsir Usulü I	2
	Hadis İlimleri ve Hadis Usulü I	2
	Siyer-i Nebi I	2
	Osmanlı Türkçesi ve İslami Türk Edebiyatı I	2
	Türk Dili I	2
	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi I	2
	Yabancı Dil I	2
TOPLAM		24

2.Yarıyıl	DERSLER	Kredi
	Kur'an Okuma ve Tecvid II	2
	Arap Dili Belagatı II	2
	İbadet Esasları II	2
	Kuran İlimleri ve Tefsir Usulü II	2
	Hadis İlimleri ve Hadis Usulü II	2
	Din Psikolojisi	2
	Siyer-i Nebi II	2
	Osmanlı Türkçesi ve İslami Türk Edebiyatı II	2
	Türk Dili II	2
	Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi II	2
	Yabancı Dil II	2
TOPLAM		22

3.Yarıyıl	DERSLER	Kredi
	Kur'an Okuma ve Tecvid III	2
	Tefsir I	2
	Hadis I	2
	Fıkıh Usulü I	2

4.Yarıyıl	DERSLER	Kredi
	Kur'an Okuma ve Tecvid IV	2
	Tefsir II	2
	Hadis II	2
	Fıkıh Usulü II	2

Karşı Oy Yazısı

	Mantık	2		Kelam ve İslam Mezhepleri I	2
	Din Sosyolojisi	2		Din Eğitimi	2
	İslam Tarihi I	2		İslam Tarihi II	2
	İslam Sanatları ve Dini Musiki	2		İslam Medeniyeti	2
TOPLAM		16	TOPLAM		16

5.Yarıyıl	DERSLER	Kredi
	Kur'an Okuma ve Tecvid V	2
	Tefsir III	2
	Hadis III	2
	Fıkıh I	2
	Kelam ve İslam Mezhepleri II	2
	Tasavvuf I	2
	Dinler Tarihi I	2
	Seçmeli	2
	Seçmeli	2
TOPLAM		18

6.Yarıyıl	DERSLER	Kredi
	Kur'an Okuma ve Tecvid VI	2
	Tefsir IV	2
	Hadis IV	2
	Fıkıh II	2
	Kelam ve İslam Mezhepleri III	2
	Tasavvuf II	2
	İslam Felsefesi I	2
	Dinler Tarihi II	2
	Seçmeli	2
	Seçmeli	2
TOPLAM		20

7.Yarıyıl	DERSLER	Kredi
	Kur'an Okuma ve Tecvid VII	2
	Tefsir V	2
	Hadis V	2
	Fıkıh III	2
	İslam Felsefesi II	2
	Bitirme Ödevi	2
	Seçmeli	2
	Seçmeli	2
	Seçmeli	2
	Seçmeli	2

8.Yarıyıl	DERSLER	Kredi
	Kur'an Okuma ve Tecvid VIII	2
	Fıkıh IV	2
	Hitabet ve Mesleki Uygulama	2
	Seçmeli	2
	Seçmeli	2
	Seçmeli	2
	Seçmeli	2

TOPLAM	20	TOPLAM	14
---------------	-----------	---------------	-----------

Ek III :İkili Karşılaştırmalar

Ek III.1:

Tablo 5: 1. Program ile 2. Program'ın Karşılaştırılması

1.Program (P1)		2.Program (P2)	
Dersin Adı	Kredi	Dersin Adı	Kredi
Arap Dili ve Edebiyatı I	2	---	--
Arap Dili ve Edebiyatı II	2	---	--
---	--	Arap Dili Belagatı I	2
---	--	Arap Dili Belagatı II	2
İslam İnanç Esasları	2	---	--
---	--	Akaid Esasları	2
İslam İbadet Esasları	2	---	--
---	--	İbadet Esasları I	2
---	--	İbadet Esasları II	2
Tefsir Tarihi ve Usulü	4	---	--
---	--	Kur'an İlim.veTefs. Usulü I	2
---	--	Kur'an İlim.veTefs. Usulü II	2
Tefsir I	4	Tefsir I	2
Tefsir II	4	Tefsir II	2
---	--	Tefsir III	2
---	--	Tefsir IV	2
---	--	Tefsir V	2
Hadis Tarihi ve Usulü	4	---	--
---	--	Hadis İlimleri ve Usulü I	2
---	--	Hadis İlimleri ve Usulü II	2
Hadis I	4	Hadis I	2
Hadis II	4	Hadis II	2
---	--	Hadis III	2
---	--	Hadis IV	2
---	--	Hadis V	2
İslam Hukuku Usulü	3	---	--
---	--	Fıkıh Usulü I	2
---	--	Fıkıh Usulü II	2
İslam Hukukuna Giriş	2	---	--
İslam Hukuku I	4	---	--

Karşı Oy Yazısı

1.Program (P1)		2.Program (P2)	
Dersin Adı	Kredi	Dersin Adı	Kredi
İslam Hukuku II	4	---	--
---	--	Fıkıh I	2
---	--	Fıkıh II	2
---	--	Fıkıh III	2
Kelam Tarihi	3	---	--
Sistemik Kelam I	4	---	--
Sistemik Kelam II	2	---	--
---	--	Kelam I	2
---	--	Kelam II	2
---	--	Kelam III	2
İslam Mezhepleri Tarihi	3	---	--
---	--	İtikadi İslam Mezhepleri	2
İsl.Ahlak.Esas.ve Felsefesi	2	---	--
---	--	İslam Ahlak Esasları	2
Felsefe Tarihi	4	---	--
---	--	Felsefeye Giriş	2
İslam Felsefesi Tarihi I	2	---	
İslam Felsefesi Tarihi II	2	---	
---	--	İslam Felsefesi I	2
---	--	İslam Felsefesi II	2
Din Felsefesi	3	Din Felsefesi	2
Din Psikolojisi	3	Din Psikolojisi	2
Din Sosyolojisi	3	Din Sosyolojisi	2
Siyer	2	---	--
---	--	Siyer-i Nebi I	2
---	--	Siyer-i Nebi II	2
İslam Tarihi I	4	İslam Tarihi I	2
İslam Medeniyet Tarihi	2	---	--
---	--	İslam Medeniyeti	2
Türk İslam Sanatları Tarihi	2	---	--
---	--	İslam Sanatları	2
Türk Din Musikisi Nazariyatı	2	---	--
---	--	Dini Musiki	2
Osmanlı Türkçesi	2	---	--
---	--	Osmanlıca	2

1.Program (P1)		2.Program (P2)	
Dersin Adı	Kredi	Dersin Adı	Kredi
Hitabet ve Mesleki Uygulama	3	Hitabet ve Mesleki Uygulama	2
Bitirme Ödevi	3	Bitirme Ödevi	2
Atatürk İlk.ve İnk. Tarihi	4	---	--
---	--	Atatürk İlk. ve İnk. Tarihi I	2
---	--	Atatürk İlk. ve İnk. Tarihi II	2
Türk Dili	4	---	--
---	--	Türk Dili I	2
---	--	Türk Dili II	2
Yabancı Dil	4	---	--
---	--	Yabancı Dil I	2
---	--	Yabancı Dil II	2
Temel Bilgi Teknolojisi Kullanımı	3	---	--
Din Hizmetlerinde Rehberlik ve İletişim	2	---	--
Seçmeli Ders	16	Seçmeli Ders	24

Tablo 6: 1. programla 2. program arasındaki değişiklikler.

1.	Arap Dili ve Edebiyatı I, II	Aynı kredi ile Arap Dili Belagatı I, II adını almıştır.
2.	İslam İnanç Esasları	Aynı kredi ile Akaid Esasları adını almıştır.
3.	İslam İbadet Esasları	İki döneme çıkarılarak İbadet Esasları I, II adını almıştır.
4.	Tefsir Tarihi ve Usulü	Dört kredilik bu ders iki kredi olarak Kur'an İlimleri ve Usulü I, II adıyla bölünmüştür. Elbette, bunların birbirinin karşılığı olmadığı açıktır.
5.	Tefsir I, II	Dörder kredilik bu derslerin (toplam 8 kredi) kredileri ikiye indirilerek Tefsir I-V şeklinde beş derse (toplam 10 krediye) çıkarılmıştır. İki kredilik ilave söz konusudur.
6.	Hadis Tarihi ve Usulü	Dört kredilik bu ders iki kredi olarak Hadis İlimleri ve Usulü I, II adıyla bölünmüştür. Tarih boyutu çıkarılmış olmaktadır.
7.	Hadis I, II	Dörder kredilik (toplam 8 kredi) bu derslerin kredileri ikiye indirilerek Hadis I-V şeklinde beş derse (toplam 10 krediye) çıkarılmıştır. İki kredilik ilave söz konusudur.

Karşı Oy Yazısı

8.	İslam Hukukuna Giriş	Kaldırılmıştır.
9.	İslam Hukuk Usulü I	Üç kredilik bu ders Fıkıh Usulü I-II adıyla iki döneme ayrılmıştır. Bir kredilik artış söz konusudur.
10.	İslam Hukuku I-II	Dörder kredilik (toplam 8 kredilik) bu dersler iki kredi olarak Fıkıh I-III (toplam 6 kredi) adıyla bölünmüştür. İki kredilik azalma söz konusudur.
11.	Kelam Grubu Dersleri Kelam Tarihi (3 kredi), Sistemik Kelam I (4 kredi), Sistemik Kelam II (2 kredi) [toplam 9 kredi]	İkişer kredilik Kelam I-III (toplam 6 kredi) adını almıştır. 3 kredilik azalma söz konusudur.
12.	İslam Mezhepleri Tarihi	İtikadi İslam Mezhepleri adını almıştır. (Adından tarih sözcüğü kaldırılmış)
13.	İslam Ahlak Esasları ve Felsefesi	İslam Ahlak Esasları adını almıştır. (Adından felsefe sözcüğü kaldırılmış)
14.	Felsefe Tarihi	Dört kredilik bu ders iki kredi olarak Felsefeye Giriş adını almıştır. İki kredilik bir azalma söz konusudur. (Ayrıca, tarih boyutu kaldırılmış olmaktadır).
15.	İslam Felsefesi	Dört kredilik bu ders ikişer kredi olarak ikiye ayrılmıştır.
16.	Din Felsefesi, Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi	Üçer kredilik olan Din Felsefesi, Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi dersleri ikişer krediye indirilmiştir. Üç dersin saatleri birer saat azaltılmıştır.
17.	Siyer	İki kredilik bu ders Siyer-i Nebi I-II şeklinde ikiye çıkarılmıştır.
18.	İslam Tarihi I	Dört kredilik bu ders iki krediye düşürülmüştür. İki kredilik bir azalma söz konusudur.
19.	İslam Medeniyeti Tarihi	İslam Medeniyeti adını almıştır. (Adından tarih sözcüğü kaldırılmıştır)
20.	Türk İslam Sanatları Tarihi	İslam Sanatları adını almıştır. (Adından tarih sözcüğü çıkarılmıştır.)
21.	Türk Din Musikisi Nazariyatı	Dini Musiki adını almıştır.
22.	Türk İslam Edebiyatı	Aynı adla ve krediyle yerini korumuştur.
23.	Osmanlı Türkçesi	Osmanlıca adını almıştır.
24.	Hitabet ve Mesleki Uygulama	Üç kredi olan bu dersin kredisi ikiye indirilmiştir. Bir kredilik bir azalma söz konusudur.

Durmuş GÜNAY

25.	Bitirme Ödevi	Üç kredi olan bu dersin kredisi ikiye indirilmiştir. Bir kredilik bir azalma söz konusudur.
26.	Temel Bilgi Teknolojisi Kullanımı	Kaldırılmıştır.
27.	Din Hizmetlerinde Rehabilitasyon ve İletişim	Kaldırılmıştır.

Ek III.2:

Tablo 7: 2. Program ile 3. Programın karşılaştırılması

2.Program		3.Program	
Dersin Adı	Kredi	Dersin Adı	Kredi
Kur'an Okuma ve Tecvid I	2	Kur'an Okuma ve Tecvid I	4
---	--	Fıkıh IV	2
Kelam I	2	---	--
Kelam II	2	---	--
Kelam III	2	---	--
---	--	Kelam ve İslam Mezhepleri I	2
---	--	Kelam ve İslam Mezhepleri II	2
---	--	Kelam ve İslam Mezhepleri III	2
İtikadi İslam Mezhepleri	2	---	--
İslam Ahlak Esasları	2	---	--
Felsefeye Giriş	2	---	--
İslam Sanatları	2	---	--
---	--	İslam Sanatları ve Dini Musiki	2
Dini Musiki	2	---	--
Osmanlıca	2	---	--
Türk İslam Edebiyatı	2	---	--
---	--	Osm.Türk.veİslamTürkEdb I	2
---	--	Osm.Türkç.veİslamTürkEdb II	2

Tablo 8: 2. programla 3. program arasındaki değişiklikler.

1.	Kur'an Okuma ve Tecvid	Dört krediye çıkarılmıştır.
2.	Fıkıh	Fıkıh dersini Fıkıh IV adıyla bir dönem ilave edilmiştir.
3.	İtikadi İslam Mezhepleri	İtikadi İslam Mezhepleri dersi kaldırılarak kelam dersleri Kelam ve İslam Mezhepleri adıyla birleştirilmiştir.

Karşı Oy Yazısı

4.	İslam Ahlak Esasları	Kaldırılmıştır.
5.	Felsefeye Giriş	Kaldırılmıştır.
6.	İslam Sanatları ve Dini Musiki	Ayrı ayrı olan İslam Sanatları ve Dini Musiki dersleri İslam Sanatları ve Dini Musiki şeklinde birleştirilmiştir. Ancak İslam Sanatları dersi iki kredi, Dini Musiki dersi iki kredi iken, İslam Sanatları ve Dini Musiki olarak birleştirilen dersin kredisi sadece ikidir. Bu ders tek dönemlik haline getirildiği için iki kredi azalma olmuştur.
7.	Osmanlıca ve Türk İslam Edebiyatı	Ayrı ayrı olan Osmanlıca ve Türk İslam Edebiyatı dersleri Osmanlı Türkçesi ve İslami Türk Edebiyatı adıyla birleştirilmiştir. Bu ders tek dönemlik haline getirildiği için iki kredi azalma olmuştur.

Ek III.3:

Tablo 9: 1. program ile 3. programın karşılaştırılması.

1.Program (P1)		3.Program (P3)	
Dersin Adı	Kredi	Dersin Adı	Kredi
Kur'an Okuma ve Tecvid I	2	Kur'an Okuma ve Tecvid I	4
Arap Dili ve Edebiyatı I	2	---	--
Arap Dili ve Edebiyatı II	2	---	--
---	--	Arap Dili Belagatı I	2
---	--	Arap Dili Belagatı II	2
İslam İnanç Esasları	2	---	--
---	--	Akaid Esasları	2
İslam İbadet Esasları	2	---	--
---	--	İbadet Esasları I	2
---	--	İbadet Esasları II	2
Tefsir Tarihi ve Usulü	4	---	--
---	--	Kur'an İlim.veTefs. Usulü I	2
---	--	Kur'an İlim.veTefs. Usulü II	2
Tefsir I	4	Tefsir I	2
Tefsir II	4	Tefsir II	2
---	--	Tefsir III	2
---	--	Tefsir IV	2
---	--	Tefsir V	2
Hadis Tarihi ve Usulü	4	---	--

1.Program (P1)		3.Program (P3)	
Dersin Adı	Kredi	Dersin Adı	Kredi
---	--	Hadis İlimleri ve Usulü I	2
---	--	Hadis İlimleri ve Usulü II	2
Hadis I	4	Hadis I	2
Hadis II	4	Hadis II	2
---	--	Hadis III	2
---	--	Hadis IV	2
---	--	Hadis V	2
İslam Hukuku Usulü		---	-
---	--	Fıkıh Usulü I	2
---	--	Fıkıh Usulü II	2
İslam Hukukuna Giriş	2	---	--
İslam Hukuku I	4	---	--
İslam Hukuku II	4	---	--
---	--	Fıkıh I	2
---	--	Fıkıh II	2
---	--	Fıkıh III	2
---	--	Fıkıh IV	2
Kelam Tarihi	3	---	--
Sistemik Kelam I	4	---	--
Sistemik Kelam II	2	---	--
---	--	Kelam ve İslam Mezhepleri I	2
---	--	Kelam ve İslam Mezhepleri II	2
---	--	Kelam ve İslam Mezhepleri III	2
İslam Mezhepleri Tarihi	3	---	--
İsl. Ahlak. Esas. ve Felsefesi	2	---	--
Felsefe Tarihi	4	---	--
İslam Felsefesi Tarihi I	2	---	--
İslam Felsefesi Tarihi II	2	---	--
---	--	İslam Felsefesi I	2
---	--	İslam Felsefesi II	2

Karşı Oy Yazısı

1.Program (P1)		3.Program (P3)	
Dersin Adı	Kredi	Dersin Adı	Kredi
Din Felsefesi	3	Din Felsefesi	2
Din Psikolojisi	3	Din Psikolojisi	2
Din Sosyolojisi	3	Din Sosyolojisi	2
Siyer	2	---	--
---	--	Siyer-i Nebi I	2
---	--	Siyer-i Nebi II	2
İslam Tarihi I	4	İslam Tarihi I	2
İslam Medeniyet Tarihi	2	---	--
---	--	İslam Medeniyeti	2
Türk İslam Sanatları Tarihi	2	---	--
---	--	İslam Sanatl. ve Dini Musiki	2
Türk Din Musikisi Nazariyatı	2	---	--
Osmanlı Türkçesi	2	---	--
Türk İslam Edebiyatı	2	---	--
---	--	Osm.Türk.veİslaTürkEdb I	2
---	--	Osm.Türkç.veİslaTürkEdb II	2
Hitabet ve Mesleki Uygulama	3	Hitabet ve Mesleki Uyg.	2
Bitirme Ödevi	3	Bitirme Ödevi	2
Atatürk İlk.ve İnk. Tarihi	4	---	--
---	--	Atatürk İlk. ve İnk. Tarihi I	2
---	--	Atatürk İlk. ve İnk. Tarihi II	2
Türk Dili	4	---	--
---	--	Türk Dili I	2
---	--	Türk Dili II	2
Yabancı Dil	4	---	--
---	--	Yabancı Dil I	2
---	--	Yabancı Dil II	2
Temel Bilgi Teknolojisi Kullanımı	3	---	--
Din Hizmetlerinde Reh.ve İletişim	2	---	--
Seçmeli Ders	16	Seçmeli Ders	24

Tablo 10: 1. Programla 3. Program Arasındaki Değişiklikler.

1.	Kur'an Okuma ve Tecvid	Dört krediye çıkarılmıştır.
2.	Arap Dili ve Edebiyatı I,II	Aynı kredi ile Arap Dili Belagatı I, II adını almıştır.
3.	İslam İnanç Esasları	Aynı kredi ile Akaid Esasları adını almıştır.
4.	İslam İbadet Esasları	İki döneme çıkarılarak İbadet Esasları I, II adını almıştır.
5.	Tefsir Tarihi ve Usulü	Dört kredilik bu ders iki kredi olarak Kur'an İlimleri ve Usulü I, II adıyla bölünmüştür. Elbette, bunların birbirinin karşılığı olmadığı açıktır.
6.	Tefsir I, II	Dörder kredilik bu derslerin (toplam 8 kredi) kredileri ikiye indirilerek Tefsir I-V şeklinde beş derse (toplam 10 krediye) çıkarılmıştır. İki kredilik ilave söz konusudur.
7.	Hadis Tarihi ve Usulü	Dört kredilik bu ders iki kredi olarak Hadis İlimleri ve Usulü I, II adıyla bölünmüştür. Tarih boyutu çıkarılmış olmaktadır.
8.	Hadis I, II	Dörder kredilik (toplam 8 kredi) bu derslerin kredileri ikiye indirilerek Hadis I-V şeklinde beş derse (toplam 10 krediye) çıkarılmıştır. İki kredilik ilave söz konusudur.
9.	İslam Hukuk Usulü I	Üç kredilik bu ders Fıkıh Usulü I-II adıyla iki döneme ayrılmıştır. Bir kredilik artış söz konusudur.
10.	İslam Hukukuna Giriş	Kaldırılmıştır.
11.	İslam Hukuku I-II	Dörder kredilik (toplam 8 kredilik) bu dersler iki kredi olarak Fıkıh I-III (toplam 6 kredi) adıyla bölünmüştür. İki kredilik bir eksilme vardır.
12.	Kelam Grubu Dersleri Kelam Tarihi (3 kredi), Sistemik Kelam I (4 kredi), Sistemik Kelam II (2 kredi) [toplam 9 kredi]	İkişer kredilik Kelam I-III (toplam 6 kredi) adını almıştır. 3 kredilik azalma söz konusudur.
13.	İslam Mezhepleri Tarihi	Kaldırılmıştır.
14.	İslam Ahlak Esasları ve Felsefesi	Kaldırılmıştır.
15.	Felsefe Tarihi	Kaldırılmıştır.
16.	İslam Felsefesi Tarihi I,II	Aynı kredi ile İslam Felsefesi adını almıştır. (Adından tarih sözcüğü kaldırılmıştır.)
17.	Din Felsefesi, Din Psikolojisi, Din	Üçer kredilik olan Din Felsefesi, Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi dersleri ikişer krediye indirilmiştir. Üç dersin

Karşı Oy Yazısı

	Sosyolojisi	saatleri birer saat azaltılmıştır.
18.	Siyer	İki kredilik bu ders Siyer-i Nebi I-II şeklinde ikiye çıkarılmıştır.
19.	İslam Tarihi I	Dört kredi olan bu dersin kredisi ikiye indirilmiştir. İki kredilik bir eksilme söz konusudur.
20.	İslam Medeniyeti Tarihi	İslam Medeniyeti adını almıştır. (Adından tarih sözcüğü kaldırılmıştır)
21.	Türk İslam Sanatları Tarihi ve Türk Din Musikisi Nazariyatı	Ayrı ayrı olan Türk İslam Sanatları Tarihi ve Türk Din Musikisi Nazariyatı dersleri İslam Sanatları ve Dini Musiki şeklinde birleştirilmiştir. Ancak İslam Sanatları dersi iki kredi, Dini Musiki dersi iki kredi iken, İslam Sanatları ve Dini Musiki olarak birleştirilen dersin kredisi sadece ikidir. Bu ders tek dönemlik haline getirildiği için iki kredi azalma söz konusudur.
22.	Osmanlı Türkçesi ve Türk İslam Edebiyatı	Ayrı ayrı olan Osmanlı Türkçesi ve Türk İslam Edebiyatı dersleri Osmanlı Türkçesi ve İslami Türk Edebiyatı şeklinde birleştirilmiştir. Osmanlı Türkçesi ve İslami Türk Edebiyatı I ve II dersleri ayrı dönemlerde verilmektedir.
23.	Hitabet ve Mesleki Uygulama	Üç kredi olan bu dersin kredisi ikiye indirilmiştir. Bir kredilik bir azalma söz konusudur.
24.	Bitirme Ödevi	Üç kredi olan bu dersin kredisi ikiye indirilmiştir. Bir kredilik bir azalma söz konusudur.
25.	Temel Bilgi Teknolojisi Kullanımı	Kaldırılmıştır.
26.	Din Hizmetlerinde Rehabilitasyon ve İletişim	Kaldırılmıştır.